

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1864.

ΤΟΜΟΣ ΙΔ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 333.

ΤΟ ΠΕΡΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

στενογραφηθέν μάθημα τοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ

Πανεπιστημίῳ τακτικοῦ Καθηγητοῦ

τῆς Ποινικῆς νομοθεσίας

Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ.

—οοο—

Ἰπάρχουσι πρὸς συνοχήν τῶν κοινωνιῶν νόμοι ἐπίσης ἀναγκαῖοι, ὅσον οἱ νόμοι πρὸς διατήρησιν τῶν λοιπῶν ὄντων τῆς δημιουργίας, τῶν δὲ λεγομένων ἀλόγων καὶ ἀψύχων. Ὡς δ' ὁ φυσιολόγος ζητεῖ ἐν τῷ λίθῳ ἢ ἐν τῷ μετάλλῳ τὸν νόμον τῆς συνοχῆς τῶν διαφόρων μορίων, ἅτινα συναποτελοῦσι τὸ μέταλλον ἢ τὸν λίθον, οὕτω καὶ ὁ πολιτικὸς φιλόσοφος ἀναζητεῖ τοὺς νόμους οἵτινες συγκροτοῦσι τὰ λογικὰ ὄντα καὶ συνέχουσι πρὸς ἀλλήλα, καὶ ἀποτελοῦσι τὴν μάζαν αὐτὴν τὴν ἠθικὴν, ἣτις ἐνομάζεται κοινωνία. Ἰπάρχουσι λοιπὸν νόμοι ἀναγκαῖοι πρὸς συνοχήν, πρὸς ὑπαρξίν τῶν κοινωνιῶν, ὡς ὑπάρχουσι νόμοι ἀναγκαῖοι πρὸς ὑπαρξίν τῶν λοιπῶν ὄντων. Ποία δὲ ἡ τῶν πρὸς ἀλλήλα διχορρά; Εἶναι αὕτη, ὅτι οἱ μὲν νόμοι δι' ὧν συνέχονται τὰ ἄλογα ὄντα, δεσπόζουσιν αὐτῶν τῶν ὄντων, εἰσὶ νόμοι ἀνάγκης νόμοι δεσποτικοί, ἀναπόδραστοι, νόμοι φυσικοὶ καλούμενοι, οἱ δὲ νόμοι τῶν κοινω-

νιῶν εἰσὶ νόμοι ἠθικοί. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ὁ χαρακτηρ τοῦ ἀναγκάσιου, τοῦ ἀμεταβλήτου, δὲν εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρὸς ἐν ταῖς ἠθικοῖς νόμοις, ὅσον ἐν ταῖς φυσικοῖς. Δύναται δηλαδὴ νὰ παραβιασθῇ ὁ ἠθικὸς νόμος, ἐνῶ ὁ φυσικὸς δὲν εἶναι δεκτικὸς παραβάσεως.

Ποῖον τὸ αἷτιον τὸ φέρον εἰς τὴν παράβασιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου; Εἶναι τὸ προσὸν ἐκεῖνο δι' οὗ μόνον τὸ λογικὸν ἂν ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ βούλησις, διότι ἡ βούλησις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶν ἀπαρβίαστος, ἀκατανάγκαστος. Ὁ Γαλιλαῖος ἀναγκάζεται μὲν νὰ ἐξομώσῃ τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον, δὲν μετέβαλεν ὅμως διὰ τοῦτο τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βούλησιν «*ἢ μὲν γλῶσσα ὠμόμωκεν*» ἢ δὲ φρενὴν ἀνόμενος» ἡ γλῶσσα, εἶπε τὸ ἐναντίον ἐκεῖνου, τὸ ὅποιον ἔλεγεν ἡ συνείδησις, καὶ τὸ εἶπε πιεζομένη ὑπὸ βαρβάρου ἀπαιτήσεως ἵνα σωθῇ τὸ σῶμα τῶν ἀδίκων βασάνων καὶ κακώσεων. Ἡ βούλησις ἄρα αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἀκατάβλητος, οὐδεὶς δύναται νὰ δεσπῶσῃ αὐτῆς, οὐδεὶς δύναται νὰ κατάρξῃ αὐτῆς, ἐλευθέρᾳ διατίθεται τὰ καθ' ἑαυτὴν, ἐλευθέρως δ' ἐνεργοῦσα καὶ ὑπέχει εὐθύνας, ἄλλως δ' ἄδικος ἤθελεν εἰσθαι ἡ εὐθύνη εἰ μὴ ἦν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀκατανάγκαστου τῆς βουλήσεως ἡ συνέπεια. Τὸ δ' ἀκατανάγκαστον τῆς βουλήσεως, ἔτι μᾶλλον ἐκδηλοῦται ὅτι καὶ τιμω-

ροῦσα ἡ κοινωνία δὲν δύναται νὰ ἐπιληφθῇ τῆς τιμωρίας τῆς βουλήσεως. Τοῦτο εἰς αὐτὴν εἶναι ἀδύνατον, τοῦτο διαφεύγει τὴν δυνάμιν τῆς ὕσιν ἢ τῇ μεγάλῃ.

Ἐξετάσωμεν ἤδη τὸν ἄνθρωπον, ὥπως ἐν αὐτῷ εὐρωμεν τοὺς νόμους ἐκείνους τοὺς ἠθικοὺς, ἐφ' ὧν θέλομεν στηρίζει τὴν ποινὴν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὢν λογικόν, συνάμα δὲ καὶ ὢν κοινωνικόν· ὡς ὢν λογικὸν ὑπέχει εὐθύνας πρὸς τὸν ἴδιον ἐαυτοῦ κριτὴν, πρὸς τὸν ἐνδιάθετον λόγον, πρὸς τὴν συνείδησιν· ὡς ὢν δὲ κοινωνικὸν ὑπέχει εὐθύνας πρὸς τὸν ἄλλον νόμον τὸν ἠθικὸν τὸν διέποντα αὐτόν, — τὸν νόμον τὸν κοινωνικόν. Καὶ μὴ θαυμάζητε, Κύριοι, ὅτι κατὰ τὴν ἡμετέραν περὶ ποινῆς θεωρίαν δύο διακεκριμένους τιθέμεθα νόμους, διότι ἀναγνωρίζομεν ἐν τῷ ἄνθρωπῳ δύο νόμους· δύο νόμους ἐπίσης αὐτοτελεῖς. Τοῦτο δὲ παρατηρεῖται καὶ ἐν τοῖς ἀψύχοις τῶν ὄντων. Εἰς λίθος, π. χ. τὸ ἔσχατον ἐν τῇ βαθμολογίᾳ τῆς κτίσεως δημιουργήμα, δὲν ἔχει μόνον ἓνα νόμον ἀλλὰ πλείονας· ἔχει τὸν νόμον τῆς συνοχῆς, ἔχει καὶ τὸν νόμον τῆς ἑλξεως, ἔχει τὸν τῆς βαρύτητος, ἔχει καὶ ἄλλας ιδιότητας, ἔχει ἐν ἄλλοις λόγοις διαφόρους γενικοὺς νόμους. Ἄν εἶπω, ὅτι ὁ λίθος ἐστὶ βαρὺς, λέγω ἓνα τῶν νόμων, ὑφ' οὗ διατελεῖ, ἂν εἶπω ὅτι ἐστὶ πορώδης ἕτερον ἐκφέρω νόμον, ἂν εἶπω ὅτι ἔχει τὸν νόμον τῆς συνοχῆς λέγω ἄλλον τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ νόμον! Καὶ ὑφ' ἑκάστον τῶν νόμων τούτων πρέπει νὰ ἐξετάσωσι τὸν λίθον οἱ φυσιοδίται· οὕτω καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγω, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐν ἑαυτῷ δύο ιδιότητας, δύο διαφόρους χαρακτῆρας, τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀτομικότητος τοῦ ὄντος, τὸν νόμον τοῦ λογικοῦ καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς κοινωνικότητος τοῦ ὄντος, τὸν νόμον τὸν κοινωνικόν. Ὁ δ' ἄνθρωπος δρᾷ ἢ ὑπὸ τὴν μίαν αὐτοῦ ιδιότητα, ἢ ὑπὸ τὴν ἑτέραν, ἢ ὑπ' ἀμφοτέρων.

Συλλαμβάνει τις ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ ἐν κακούργημα καὶ περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον, οὐδόλως δ' ἐκδηλοῖ τὴν ιδέαν αὐτὴν ἐξωτερικῶς, οὐδεμίαν ἐνέργειαν ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτοῦ, συγκεντροῦται ἡ πρᾶξις του ἐν μόνῃ τῇ βουλήσει, ἐν μόνῳ τῷ ἐσωτερικῷ ἀνθρώπῳ, δρᾷ δηλαδὴ ἀπλῶς ὡς ὢν λογικόν. Ἡ ιδέα του αὕτη ἐστὶ βεβιασμένη ιδέα κακὴ, ὑπάρχει ἐν αὐτῇ μία παράβασις· ποῖος δ' ὁ κριτὴς τῆς παραβάσεως ταύτης; Κριτὴς ἡ ἴδια συνείδησις, αὕτη ἐστὶν ὁ δικαστὴς ὅστις δικάζει, ὅστις ποιεῖται τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποτροπιασθῇ τὴν ιδέαν ἣν ἐν ἑαυτῷ συνέλαβεν, ἡ δ' ἀποτροπίασις αὕτη ἐστὶν ἡ ἀμέσως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ἀνθρώπου κόσμῳ ἐπιβαλλομένη ποινὴ. Τίς δ' αὕτη; ἡ ποινὴ τῆς μετανοίας.

Μετανοεῖ λοιπὸν, καὶ μετανοῶν ἀμέσως ἀποδιοπομπεῖται τὴν συλληφθεῖσαν ιδέαν· τὸ κακὸν ἐν τῷ

νῷ ἔσχε τὴν γένεσιν, ἐν αὐτῷ εὗρε τὸν νόμον καὶ τὸν δικαστὴν, καὶ τὴν ποινὴν, καὶ τὸν καθυρμένον, δι' ὧν ἤρθη τὸ κακὸν καὶ ὁ ἐσωτερικῶς διαταραχθεὶς διάκοσμος ἐπανήλθεν. Εὐρωμεν λοιπὸν ἀμέσως νόμον δικαστὴν, παροχὴν εὐθύνης, ποινὴν καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἀναίρεσιν τοῦ κακοῦ. Ἐζήτησέ τις ποτε τὸν λόγον διὰ τὸν ὅποιον τὸ συνειδὸς ἐπιβάλλει τὴν ποινὴν αὐτὴν; Εἰπέ τις ποτε ἐν τίνι δικαιώματι τὸ συνειδὸς μοι ἐπιβάλλει τὴν ποινὴν τῆς μετανοίας; ὄχι· διότι ἡ ποινὴ εἶναι ἀπόβροια τοῦ νόμου ἐκείνου τοῦ ἐνδιαθέτου, ἡ δὲ μετάνοια ἐξαλείφει τὰ ἔχνη τοῦ ἀμαρτήματος, τοῦτέστιν ἡ ποινὴ ἐξαλείφει τὸ κακόβουλον τῆς διανοίας ἔργον, κατορθοῖ δηλαδὴ ὅπως ἀποδιώξῃ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου τὴν παράβασιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου, διὰ τῆς μετανοίας ἡγνίσθη, τέλος τὸ ἐγκλήμα ἐν ἀρχῇ τοῦ σταδίου αὐτοῦ ἀντεκόπη, ἐν τῷ νῷ ἐβυσσοδομεύθη καὶ ἐκείθεν ἀπωθήθη. Ἐντὸς λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ὁ τύπος, ὑπάρχει ἡ ἐνέργεια ἑνὸς νόμου, ἐκεῖ δικαστήριον, ἐκεῖ συζήτησις, κατηγορία, καταδίκη, ποινὴ, ἀποτίσις τῆς ποινῆς, καὶ τέλος, ἐξάλειψις τοῦ ἐγκλήματος καὶ ἀγνισμὸς τῆς διανοίας.

Ἐξετάσαντες τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τὴν μίαν αὐτοῦ ιδιότητα, φέρε δὴ ἐξετάσωμεν αὐτόν καὶ ὑπὸ τὴν ἑτέραν.

Ὅταν τὸ ἐγκλήμα δὲν περιορισθῇ ἐν τῷ ἐνδιαθέτῳ λόγῳ ἀλλ' ἐκδηλωθῇ καὶ ἐξωτερικῶς, τότε δὲν παρέσθῃ ὁ δράστης μόνον τὸν ἐνδιάθετον ἠθικὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἕτερον, τὸν κοινωνικόν· ὀφείλει λοιπὸν ν' ἀποτίσῃ νέαν ποινὴν, ὅπως διὰ τῆς νέας ταύτης ποινῆς ἀποτίσῃ τὴν ἑβριν, ἣν ἐπέφερε κατὰ τῆς ἑτέρας αὐτοῦ ιδιότητος, κατὰ τῆς ιδιότητος τοῦ κοινωνικοῦ ὄντος. Τὸ δίκαιον τῆς νέας ταύτης ποινῆς, τὸ ἀναγκαῖον τῆς νέας ταύτης εὐθύνης, πολλοὶ πολλαχῶς συνεζήτησαν. Ἀλλὰ, Κύριοι, δὲν πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν καὶ ἐν τῷ δικαίῳ τοῦ νέου προσβληθέντος ὄντος, τῆς κοινωνίας, ἴσην ἱερότητα, ὡς καὶ κατὰ τὴν παράβασιν τοῦ πρώτου νόμου;

Τὸ ζήτημα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ φύσει κοινωνικός, δὲν εἶναι πλέον ζήτημα συζητήσιμον τὴν σήμερον· ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ φύσει κοινωνικός εἶναι ζήτημα ἐκτὸς πάσης σπουδίας φιλοσοφικῆς ἀντιλογίας. Οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ θέλει τολμήσῃ ὅπως ἄλλοτε νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ κοινωνία συνέστη ἐξ ἀμοιβαίου συναλλάγματος τῶν κοινωνῶν μερῶν· ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ φύσει κοινωνικός, ὡς ἐστὶ καὶ φύσει λογικός. Ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔσχε τὸ δῶρον τοῦ λογικοῦ, οὕτως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔσχε καὶ τὸ δῶρον τῆς κοινωνικότητος. Ὡς ἐν τῷ λίθῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνεποιήθη ὁ νόμος τῆς συνοχῆς, οὕτως ἐν αὐτῷ ἐνεποιήθη καὶ ὁ νόμος τῆς βαρύτητος· διότι ἂν μὴ ὑπῆρχεν ὁ νόμος τῆς συνοχῆς, ἐξ ἀνάγκης δὲν ἤθελε δυνήθῃ νὰ ὑπάρξῃ ὁ λίθος. Ὁ

νόμος τῆς συνοχῆς διὰ τὰ λογικὰ ὄντα ἐστὶν ἡ κοινωνικότης, νόμος ἐπίσης φυσικὸς, ἐπίσης ἀκατάβλητος, ἀπαραιμέωτος, καὶ ἀπραβίαστος. Ἀλλὰ κατὰ τί οὗτος διαφέρει τοῦ νόμου τῆς συνοχῆς τοῦ ἀψύχου ὄντος; Κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκάζον στοιχεῖον τοσοῦτον ἀναπόδραστον ὥς εἶναι ἐν τῷ λίθῳ· διότι ἐν μὲν τῷ λίθῳ ὁ νόμος τῆς συνοχῆς ἐστὶ φυσικὸς, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ καθαρῶς νόμος ἠθικὸς, δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ πεπρωμένον τοσοῦτον ἀναπόδραστον, τοσοῦτον ἀπόλυτον, τέλος τοσοῦτον ἀκατανάγκαστον, ὥς ἔχουσιν αὐτὸ διὰ τὰ ἄλογα οἱ φυσικοὶ νόμοι. Δύναται βεβιασῶς ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος νὰ παραβιάσῃ τὸν νόμον τοῦτον, δύναται ν' ἀποχωρήσῃ τῆς κοινωνίας καὶ νὰ διάγῃ, νὰ δικαιοῦται ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις. Ἀλλὰ τί πρόκειται διὰ τούτου; Καταστρέφει ἄρα γε τὸν ἠθικὸν ἐκείνον νόμον; Ὀχι· ἀλλ' ἐτι μάλλον δεικνύει τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι ἂν εὗρέθη ποτὲ ἄνθρωπος, ὅστις διήγαγεν ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον μακρὰν τῆς κοινωνίας, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εὗρέθη οὐχὶ πλέον κατὰ τὴν ὑπερτάτην βαθμίδα τοῦ λογικοῦ ὄντος, ἀλλ' εἰς βαθμίδα κατωτάτην, τὴν ἐξ ἧς ἄμεσος ἡ μετάβασις ἀπὸ τῶν λογικῶν εἰς τὰ κτήνη. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ὡς κοινωνικὸς ὑπέχει εὐθύναν πρὸς τὴν κοινωνίαν ὅταν τὸν τῆς συνοχῆς αὐτῆς νόμον παραβιάζῃ.

Ἀλλὰ τίς ὁ δούς τῇ κοινωνίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλέγχειν τὸν παραβάντα τοὺς νόμους αὐτῆς; Αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἔδωκε τῷ συνειδῶτι τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχῃ τὴν κακίαν τῶν ἐνδιαθέτων πράξεων— αὐτὸς ὁ Θεός.

Πᾶσα κοινωνία ἔχει τὰς ἀναγκαίας πρὸς ὑπαρξίν αὐτῆς Ἀρχάς. Αἱ Ἀρχαὶ αὗται ἀπὸ Θεοῦ, κατὰ τὸ ἰδανικόν, ἔχουσι τὴν πηγὴν. Ἡ πατρικὴ ἐξουσία ἐστὶν ἐξουσία ἰδανικὴ *δυνάμει*, καὶ πρὶν ἢ γίνῃ τις πατὴρ ὑπάρχει ἐν αὐτῷ ἡ ἐξουσία αὕτη. Οὐδεὶς πιστεύω τὴν ἀμφισβητεῖ. Ἔς δὲ πρὶν ἢ πλάσῃ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὑπῆρχε δυνάμει τὸ δικαίωμα τοῦτο, οὕτω καὶ πρὶν ἢ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διὰ τῶν ἐπιγεγεννημένων γενεῶν μορφωθῇ ἡ πρώτη κοινωνία ὑπῆρχε *δυνάμει* τὸ δικαίωμα τῆς κοινωνικῆς Ἀρχῆς. Τίς δ' ὁ ἐξασκῶν αὐτήν; Ὁ τῇ σιωπηρᾷ συναινέσει καταλαβὼν αὐτήν. Ἐποιήσατό τις ποτε ἀδελφὸς πρὸς ἀδελφὸν συμβόλαιον, ὅπως εἴπωσιν· ἡμεῖς ἐσμεν μικροὶ, ἀδύνατοι, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ κυβερνήσωμεν ἑαυτοὺς, συμφέρει ἄρα ν' ἀναθέσωμεν τὴν κυβερνήσιν εἰς τὸν πατέρα ἡμῶν; οὐδέποτε ἐγένετο τοιοῦτον συμβόλαιον. Οὕτω καὶ ἐν ταῖς κοινωνίαις, αἱ κοινωνίαι εἰσὶ συνεστηκυῖαι τὸ πρῶτον διὰ σιωπηρᾷ συναινέσεως. Κοινωνία ἀσύντακτος οὐδεμία ὑπῆρξέ ποτε πανταχοῦ ὑπάρχουσι συντεταγμέναι πολιτείαι· τοῦτέστι πανταχοῦ ὑπάρχει πολίτευμά τι, συσταθὲν οὐχὶ διὰ συγγραφῆς, οὐχὶ διὰ τῆς κοινῆς

τῶν ὅλων θελήσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς σιωπηρᾷ ἀνοχῆς. Ἔσται δ' ἄρα γε δυνατόν ποτε νὰ συγγραφῇ πολίτευμα ἀπὸ τῆς κοινῆς τῶν ὅλων κοινωνῶν θελήσεως; Ἐρωτῶ ὑμᾶς· τὸ πολίτευμα, ὅπερ θέλει συγγραφῇ ἡ ἄρτι συγκεκροτημένη Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις ἔσται ἄρα γε παρὰ πάντων ἀσπαστόν; θέλουσι τὸ ἐγκρίνει πάντες; εἰσὶν ἄρα γε πάντες εἰς κατάστασιν νὰ τὸ κρίνωσιν; ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πληρεξούσιοι, οἵτινες θέλουσι τὸ ψηφίσει εἰσονται πάντες ἐν πᾶσι σύμφωνοι; Πῶς λοιπὸν κυρωθήσεται διὰ τῆς σιωπηρᾷ τῶν ὅλων συναινέσεως. Τί ἤθελον ν' ἀποδείξω διὰ τούτου; Ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς Ἀρχῆς ἐνυπάρχει ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὡς τῇ ἀπὸ τῶν ὅλων κοινωνῶν κοινότητι. Ὅταν δὲ λέγωμεν Ἀρχὴν ἐννοοῦμεν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιτάττειν, σὺν αὐτῷ δ' ὑπονοοῦμεν ἀντίστοιχον ἕτερον δικαίωμα ἄνευ τοῦ οἰοῦντο ἤθελε ματαιωθῇ τὸ πρῶτον, τὸ δικαίωμα πρὸς τὸ ἐπιβάλλειν τὴν ὑπακοήν. Ἀλλὰ πάλιν δὲν εἶπον τὸ ὅλον, διότι ἂν τις δὲν ὑπακούσῃ; ὦ! τότε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιτάττειν ἀτελὲς ἤθελεν εἶσθαι εἰ μὴ συνεπήγετο καταναγκαστικόν τι μέσον, τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ *κοινωνικὴ ποινή*.

Τίνος δ' ἕνεκεν ἐπιβάλλεται αὕτη ἡ ποινή; διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐφ' ᾧ ἡ ποινή ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου κατὰ τοῦ ἐγκλήματος τοῦ διαπραχθέντος ἐν μόνῃ τῇ διανοίᾳ καὶ μὴ ἐκδηλωθέντος εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἐπιβάλλεται πρὸς ἀντίρρυσιν τοῦ κοινωνικοῦ κακοῦ, ὡς ἡ τῆς συνειδήσεως ποινή πρὸς τὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ κακοῦ ἄρσιν. Νομίζω, Κύριοι, ὅτι ἐπείσθητε περὶ τοῦ δικαίωματος τοῦ οἰοῦντο ἔχει ἡ κοινωνία πρὸς τὸ ἐπιβάλλειν τὴν ποινήν.

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἐμφαινομένην ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ πολιτείαν, ὑπὸ τὰς δύο αὐτὰς ιδιότητας, ὑπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς νόμους δρᾷ, κατ' ἀμφοτέρους λοιπὸν ὀφείλει καὶ εὐθύναν. Ὁ ἐπιβαλλόμενος λοιπὸν καταναγκασμὸς κατὰ τοῦ παραβιάσαντος τὸν κοινωνικὸν νόμον ἐστὶν ἐπίσης νόμιμος, ὅσον καὶ ὁ κατὰ τοῦ παραβάντος τὸν ἐσωτερικόν, ἥτοι ἐνδιαθέτον, νόμον· ὅπως δὲ πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ ἐγκλήματος ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου ποινή ἀνάλογος, οὕτω πρέπει ἀνάλογος νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ποινή ὑπὸ τῆς κοινωνίας πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ κοινωνικοῦ νόμου κακοῦ. Καὶ παρατηρήσατε ὅτι, ὡς ὁ ἐσωτερικὸς νόμος, ὡς ἔχοντος τοῦ νοῦς, ἥτοι τοῦ μυχατάτου δικαστοῦ, πάντοτε ἐπιβάλλει ἀνάλογον ποινήν, οὕτω πρέπει νὰ ἡ ἀνάλογος πρὸς τὸ ἐγκλημα καὶ ἡ ποινή ἢ ἐπιβάλλει ἡ κοινωνία, ἂν ὡς ἔχῃ ἡ ποινικὴ αὐτῆς νομοθεσία, διότι ἄλλως ἀποτροπιάζομεθα τὴν ποινήν. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀποτροπιάζεσθαι τὴν ποινήν, ὅταν ὑπερβαίῃ τὰ ὅρια τῆς, ἀπόδειξις ἐστὶ προφανὴς τῆς νομιμότητος αὐτῆς κατὰ τὸ μέτρον τῆς τοῦ ἐξωτε-

ρικού διακόσμου τῆς κοινωνίας παραβάσεως. Αὐτὸ τὸ ἐπὶ γλώσσης δὴ φερόμενον, « ὁ δὲ ἔτι τιμωρήθη λίαν αὐστηρῶς » σημαίνει ὅτι πάντως ὑπάρχει μέτρον τι διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς κοινωνικῆς ποινῆς, ὡς καὶ ὁ ἐνδιάθετος νόμος, τὸ συνειδὸς, ἐπέβαλε τὴν ἀνάλογον πρὸς ἐξάλειψιν, πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐγκλήματος. Συγχωρήσατέ μοι ἵνα σαφέστερον ἐκφράσω τὴν ἰδέαν μου δι' εἰκόνας ἴσως τετριμμένης. Πίπτει κηλὶς τις ἐπὶ τοῦ φορέματος ἡμῶν, μεταχειριζόμεθα τὰ πρὸς καθαρισμὸν αὐτῆς μέσα, ἀλλὰ δεόν νὰ μεταχειρισθῶμεν αὐτὰ ἀνάλογα πρὸς ἄρσιν τῆς κηλίδος· ἂν ὁμως ὑπὲρ τὸ μέτρον γίνῃ χρήσις αὐτῶν πῶν μέσων, καταστρέφουμεν τὸ φάρμακον, ἂν δὲ ἦττον τοῦ δεόντος θέλει μείνει ἡ κηλὶς. Ἀλλ' ὅπως προλάβω πᾶσαν ἐνδεχομένην παρανόησιν, παρατηρῶ καὶ αὐτὴς ὑμῖν, ὅτι οἱ ἡθικοὶ νόμοι πρὸς ἀναλογισμὸν τοῦ τῆς ποινῆς μέτρου δὲν ἔχουσι τὴν ἀπόδειξιν τοσοῦτον εὐκρινῆ, δὲν πίπτουσιν ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν τοσοῦτον σαφῶς ὅσον καὶ οἱ φυσικοὶ νόμοι, ἐννοεῖτε ὁμως ὅτι δεόν ἵνα ὦσιν ἐπίσης ἀνάλογοι πρὸς καθαρισμὸν, ὅσον καὶ οἱ φυσικοὶ νόμοι.

Ποινὴ λοιπὸν τοιαύτη οἷα ἐχαρακτηρίσθη ἔστι τι ἀναγκαῖον πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ κακοῦ. Τὸν ὅρισμὸν ἡμῶν τοῦτον ἐλάβομεν ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου βιβλίου τῶν πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους κεφ. 42. ἐδαφ. 3 « αἱ δίκαιαι τιμωρίαι καὶ κολάσεις ἀπ' ἀρετῆς » μέν εἰσιν, ἀναγκαῖαι δὲ, καὶ τὸ καλῶς ἀγαθὸν καίως ἔχουσι, . . . κακοῦ γάρ τις ἀναίρεσις » εἰσίν. » Αὐταὶ εἰσιν αἱ λέξεις τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπωκοδομήσαμεν πᾶσαν τὴν ἡμετέραν περὶ ποινῆς θεωρίαν, ἰδοὺ δὲ πῶς.

Ἡ ποινὴ τῆς μετανοίας, ὡς εἶπομεν πρὸ ὀλίγου, ἀναίρει τὸ ἐνδιάθετον κακόν, ἡ ποινὴ ἡ κοινωνικὴ ἀναίρει τὸ κοινωνικὸν κακόν, ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτήσας κατὰ μόνον τὸν ἐνδιάθετον λόγον οὐδεμίαν ὑφίσταται ποινὴν παρὰ τῆς κοινωνίας, ὁ ἄνθρωπος ὁμως ἁμαρτήσας κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν νόμον ἀποτίει διπλοῦν τὸ τίμημα τοῦ κακοῦ, διότι προκατεργάσατο αὐτὸ ἐσωτερικῶς καὶ ἐν ἑαυτῷ, εἴτα δ' ἐξεδήλωσεν αὐτὸ ἐξωτερικῶς καὶ ἡ μὲν ποινὴ τῆς μετανοίας διὰ τὴν γνῶσιν τὴν ἐν ἑαυτῷ, ἡ δὲ κοινωνικὴ ποινὴ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ κακοῦ· δύο ἄρα αἱ ποιναί. Ἐὰν δ' ὁ ἄνθρωπος ἐκδηλώσῃ τὸ κακὸν ἐξωτερικῶς χωρὶς τοῦ προκατεργάσασθαι αὐτὸ ἐσωτερικῶς, ἐπιβάλλεται ποινὴ· ὅχι διότι ἐνήργησεν ὡς ἄλογον ὄν. Διέρχεται π. χ. διὰ τῆς ὁδοῦ καὶ ἵππος τις λακτίζει ὑμᾶς. Θέλετε ἄρά γε καταμηνύσαι αὐτὸν πρὸς τὸν εἰσαγγελέα; οὐχὶ βεβαίως. Παράρρων τις, ὁμολογουμένως παράφρων, κτυπᾷ ὑμᾶς, δὲν ἀποτίει βεβαίως εὐθύνας, διότι οὐδόλως προκατεργάσατο τὸ κακὸν ἐν ἑαυτῷ· λοιπὸν ὁ ἐνδιαθέτως ἁμαρτήσας ἐνδιαθέτως ὑφίσταται καὶ τὴν ποινὴν, ὁ δ' ἐν τῇ κοι-

νωνίᾳ ἐκδηλώσας τὸ ἐγκλήμα του δύο ὑφίσταται ποινάς, τὴν μὲν ἐνδιάθετον τὴν δὲ κοινωνικὴν, ὁ δὲ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἁμαρτήσας χωρὶς νὰ προκατεργασθῇ τὸ κακούργημα ἐν τῇ συνειδήσει, οὐδεμίαν ἐπέχει δίκην· οἰκτείρομεν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐδόλως τιμωροῦμεν αὐτόν, καὶ τοιαῦτα εἰσιν αἱ πράξεις περὶ ὧν προβλέπει τὸ ἄρθ. 96 τοῦ ποινικοῦ νόμου, καθ' ὅς ὁ δρᾶστης ἐνεργεῖ μὲν ἐν πλήρει συνειδήσει τοῦ ἀξιοποίνου τῆς πράξεως, δρῶν ὁμως τὰ κατ' αὐτὴν, ἐνεργεῖ ὑπὸ ἀκταμάχῃτον φυσικὴν ἢ ἡθικὴν βίαν.

Ἐξεταστέον νῦν ἡ ποινὴ, ἥτις ἐπιβάλλεται ὁποῖα τίς ἐστίν; Ἔστιν, εἶπομεν, ἀναίρεσις τοῦ κακοῦ· δὲν λέγομεν ὅτι ἐστὶ κακὸν καθ' ἑαυτὸ, ἀλλ' ἀναίρεσις τοῦ κακοῦ· ἐστὶν ἡ ἀπάλειψις τοῦ κακοῦ· ἡ ποινὴ ἐστὶν ἄρνησις τῆς ἀρνήσεως· τὸ δίκαιόν ἐστιν αὐτοτελές καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀπαραβίαστον, ὁ δὲ ποιῶν τὸ κακὸν πράττει ἄρνησιν τοῦ δικαίου ἀλλ' οὐδὲν δημιουργεῖ, παραβιάζει δηλονότι τὸ δίκαιον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ἐμφάνισιν, ἀλλ' οὐδόλως δύναται ν' ἀνατρέψῃ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ἥτοι κατὰ τὸ δύναμι αὐθύπαρκτον αὐτοῦ. Τὸ ἐγκλημα λοιπὸν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἐστὶ μηδέν. Ἡ δὲ ποινὴ ἐστὶν ἡ ἄρνησις τοῦ καθ' ἑαυτὸ μηδέν ὄντος ἐγκλήματος. Ἡ θεωρία αὕτη ὅλως ἀφηρημένη ἔχει καθ' ἑαυτὴν τι σκοτεινόν, ἐπιτρέψατέ μοι δὲ δι' ἀτελοῦς τινος εἰκόνας νὰ καταστήσω ὑμῖν αὐτὴν ὡς οἷόν τε καταληπτὴν· π. χ. ὑπάρχει ὁδὸς τις εὐθεῖα ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ, ἡ ὁδὸς αὕτη ἡ εὐθεῖα, ἡ ὁδὸς ἐστὶ τοῦ νόμου, ὁδοιπόρος τις ἐκκλίνει τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἄγεται πρὸς τὴν ἀπώλειαν, ἑτερός τις δὲ διχόατης λέγει αὐτῷ, φίλε, ἐξέλθε τῆς πτώσεως ἐν ἣ βαδίζεις, ἰδοὺ σοι ἡ ἀληθινὴ ὁδός. Τί πράττει ὁ ὁδηγὸς ἐκεῖνος; Αἶρει τὸ κακόν, ἐπαναφέρει τὸν ἐκκλίναντα εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν, καὶ σώζει αὐτόν· ἀλλ' ἡ πλάνη ἐκείνη ἐχάραξεν ἄραγε διὰ τοῦτο ἑτέραν ὁδόν; ὅχι· ἀλλὰ μετέστη, ἐξέπεσε τῆς ἀληθοῦς ὁδοῦ, εἰ δ' ἐπανεῖλθῃ ὁ πλανηθεὶς εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν, ἐξέλιπεν ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τῆς εὐθείας, ἐξέλιπε τὸ κακόν. Ἡ θεωρία αὕτη ἔχει μέγα τὸ σπουδαῖον. Διότι ἂν εἴπητε, ὅτι ἡ ποινὴ ἐστὶ κακόν, φιλοσοφικῶς αὐτοτελές, πρέπει νὰ ζητήσῃτε τὴν ἀρχέγονον πηγὴν αὐτοῦ τοῦ κακοῦ, νὰ εὑρῃτε ἀρχὴν ἰδίαν, αὐθύπαρκτον ἔχουσαν ὑπόστασιν, ἔχουσαν οὐσίαν. Εἰ τοῦτο ὑποθέσσομεν, θέλομεν ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσωμεν καὶ ἀναγνωρίσωμεν δύο ἀρχὰς τῶν ὄντων· τὴν ἀρχὴν τοῦ καλοῦ, καὶ τὴν τοῦ κακοῦ, ὅπως ἐπρέσβευον οἱ Πέρσαι· ἡ θρησκεία ἡμῶν σύμφωνα πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν θεωρίαν δὲν ἐνέγραψε δύο ἀρχὰς τὸν Ὀρμούσδ καὶ τὸν Ἀριμάν, δὲν εἶπεν ὅτι εἰσὶ δύο θεοὶ πολέμιοι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ δεξάζει ἓνα Θεόν, ἀρχὴν τοῦ καλοῦ, τὸν μόνον τέλειον, τὴν μόνην τῶν ὄντων ἀρχὴν· ὅστις δ' ἐξέλθῃ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, παραβιάζει μὲν τὸ θέλημα αὐτοῦ,

ἐξέστη τοῦ καλοῦ καὶ τιμωρεῖται διὰ τὴν παρέκβα-
σιν, ἥτοι διὰ τὸ κακὸν, ἀλλὰ τὸ κακὸν τοῦτο οὐχὶ
τούτου ἕνεκεν ἐγένετο ἀρχὴ ἑτέρας αὐθυποστάτου
οὐσίας, ἀλλ' ἐστὶν ἡ κατὰ τῆς οὐσίας παράδοσις·
οὕτω καὶ ἡ ἀγία ἡμῶν θρησκεία οὐδόλως δοξάζει
ὅτι ὁ πικρατέτης τοῦ θεοῦ θελήματος, ὁ τῆς Θεῆς
οὐσίας ὑβριστὴς διάβολος ἀπειθήσας ἀρχὴν ἄλλην
αὐτοτελῆ, τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ, ἐπλασεν ἐκυτῷ,
ἀλλ' ὅτι πλάσμα αὐτὸς τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἀρχῆς
τοῦ καλοῦ, τοῦ Θεοῦ, τῇ οἰκείᾳ αὐτῷ ἐλευθέρᾳ βου-
λήσει ἠρνήθη τὸ καλὸν, ἐξέκλινεν ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ-
χὶ καὶ θεὸν ἕτερον ἐπλασεν ἐκυτὸν, θεὸν γενέτην τοῦ
κακοῦ. Ὡς λοιπὸν οὗτος ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐστὶν ἡ
ἄρνησις τοῦ καλοῦ (τοῦ Θεοῦ), οὕτω καὶ τὸ ἐγκλημα
ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐστὶν ἡ ἄρνησις τοῦ δικαίου. Ὡς δὲ
μία ἡ ἀρχή, ἡ τοῦ καλοῦ, τὸ δὲ κακὸν ἀπλῶς ἄρνη-
σις αὐτῆς τῆς ἀρχῆς· οὕτω καὶ ἐν τῷ δίκαιον, τὸ δὲ
ἐγκλημα ἄρνησις τοῦ δικαίου. Ἀλλ' ἡ ἄρνησις δὲν εἶ-
ναι τι αὐτὴ κατ' ἐκυτὴν, τὸ γὰρ εἶναι τι. Ὄταν λέγω,
νῦν ἐσμὲν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, λέγω τι ἀληθὲς ἔ-
χον ὑπόστασιν, ὅταν ὁμῶς λέγω, νῦν οὐκ ἐσμὲν ἐν
τῇ πλατείᾳ τῆς Ὀμονοίας, λέγω τι τὸ ὅποιον εἶναι
ἀποφατικόν, δηλαδὴ ὅτι οὐκ ἐσμὲν ἐν τῇ πλατείᾳ
ἐκείνῃ, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο λέγω, οὐδὲν πλάττω τι ὑπό-
στασιν αὐτοτελῆ ἔχον. Οὕτω καὶ οἱ κακουργοῦντες
οὐκ εἰσιν ἐν τῇ εὐθείᾳ ὁδῷ, περιέπεσαν ἐν τῇ ἀρνήσει
τοῦ καλοῦ. Ἡ ποινὴ σκοπεῖ νὰ ἄρῃ τὸ κακὸν, νὰ φέρῃ
τὸ ἐκπεσὸν τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν, τί δ'
οὕτω ποιεῖ; ἀναιρεῖ τὸ κακόν. Ἡ ποινὴ λοιπὸν ἡ
ἀναιρέσις ἐστὶ τοῦ κακοῦ, ἥτοι ἡ επανόρθωσις πρὸς
τὸ καλόν, ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ κακὸν ἐστὶν ἄρνησις, ἥτοι
μηδὲν, ἡ ποινὴ ἐστὶν ἡ ἄρνησις τῆς ἀρνήσεως. Ὄταν
ἐκκαθάρισκα ἀπὸ τῆς κηλίδος τὸ ἔνδυμα δὲν ἐπέβαλον
ἐτέρην κηλίδαν, ἀλλ' ἐξηφάνισα τὴν πρότερον ὑπάρ-
ξασαν. Ὄταν ἐν τοῖς ἐπομένοις μαθήμασιν ἐκθέσωμεν,
Κύριοι, τὰς διχόρους τῶν πρὸ ἡμῶν περὶ ποινῆς θε-
ωρίας ἀπολύτους τε, σχετικὰς καὶ συμμίκτους, καὶ
τὰ μειονεκτήματα αὐτῶν πρὸς τ' ἀπὸ τῆς ἡμετέ-
ρας πλεονεκτήματα παραβάσωμεν, θέλετε, ὡς ἐλ-
πίζω, πεισθῇ περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐμμελετᾶτε
διγνεκῶς τοῖς φιλοσοφήμασι τῶν ἀρχαίων προ-
γόνων ἡμῶν, ἐξ ὧν ἐλίγαι λέξεις δύνανται πολλά-
κις ν' ἀποκαλύψωσιν ἡμῖν τὰς μεγίστας ἀληθείας, ὡς
συνέβη μοι ἐν τε τῇ προκειμένῃ θεωρίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις
αἷς ἐν ἄλλοις συγγράμμασί μου εἰς φῶς προήγαγον.

Δεῦρο δὴ ἐξετάσωμεν καὶ τὰ ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν
ποιῶν ἀποτελέσματα. Ὡς ὁ ἐνδιάθετος λόγος ἐπέ-
βαλε τὴν τιμωρίαν τὴν ἐνδιάθετον, ἥτοι τὴν μετάνοι-
αν, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σωτηρίαν, οὕτω καὶ ἡ
κοινωνία ἐπέβαλε τὴν κοινωνικὴν ποινὴν διὰ τὴν
ἰδίαν αὐτῆς συντήρησιν. Ἡ μετάνοια σώζει τὴν ψυ-
χήν, αἶρει τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου, ὅπως

καὶ ἡ ποινὴ αἶρει τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς κοινωνίας, ἀμ-
φότεροι ἄρα οἱ νόμοι οὗτοι στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἡθι-
κῆς καὶ τῆς λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλ' ἡ κοινωνία ἐξωτερικῶν μόνον μέσων εὐμοι-
ροῦσα δὲν θέλει ἴσως δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ ἀκριβῶς
τοῦ σκοποῦ τῆς, πιθανὸν δ' ὁ ὑποστάς τὴν ποινὴν νὰ
μὴ ἐξέλθῃ βελτίων ἑαυτοῦ ἀπὸ τῆς φυλακῆς. Ἐπεταί
ἄρα ὅτι ἡ κοινωνία πρέπει νὰ κρατῇ αὐτὸν ἐν τῇ
φυλακῇ ἐπ' ἄπειρον; Ὀχι· ἀρκεῖ, ὅτι αὐτὸς ἀπέτισε
τὴν ποινὴν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐγκλημα· τουτέστιν, ἡ
ποινὴ ἡ κοινωνικὴ δὲν ἐπιβάλλεται πρὸς ἀναπλή-
ρωσιν τῆς ἐσωτερικῆς ποινῆς, ἀλλ' εἰσὶν ὅλως ἀλλή-
λων αὐτοτελεῖς αἱ δύο αὗται ποιναί· ἵνα δὲ διακρί-
νητε ὅτι εἰσὶν αὐτοτελεῖς ὑποθέτατε τὸ ἐναντίον, ὅτι
ἐφόνευσέ τις τινα καὶ ἅμα ἐφόνευσεν αὐτὸν ἡ συνεί-
δησις τοῦ τιμωρεῖ καὶ βασανίζει αὐτὸν, ὅτι δὲν ἔχει
τοῦ λοιποῦ ἡσυχίαν· ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ μετάνοια ἐστὶ
πλήρης, οὐδεὶς κίνδυνος μὴ πράξῃ καὶ δεύτερον φόνον.
Τίς ὁμῶς διὰ τοῦτο δύναται νὰ εἴπῃ τῇ κοινωνίᾳ, ἀ-
πέτισεν ὁ φονεὺς τὴν ποινὴν, ὁ καθαρμὸς αὐτοῦ ἐστὶ
πλήρης, τέλειος, ἄρα μηδεμίαν ἄλλην χρήζει ποινῆς;
Ὀχι· ἐξώφλησε μὲν τὸν λογαριασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν
ἐνδιάθετον λόγον, πρόκειται ὁμῶς νὰ ἐξοφλήσῃ αὐ-
τὸν καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν· δύο οἱ παραβιασθέντες
νόμοι, δύο δὲ καὶ οἱ λογαριασμοὶ ἐφ' οἷς εὐθύνεται
εἰς λογοδοσίαν, ὁ δ' εἰς ὅλως τοῦ ἑτέρου ἀνεξάρτη-
τος, αὐτοτελής δ' ἐκάτερος καὶ ἀνεξάρτητος παντὸς
ἄλλου συμβεβηκότος. Ταῦτά δὲ ρητέον καὶ ἡ ἐξ
ὕψους ποινὴ πολὺ βαρυτέρα τῆς ἀναλόγου κοινωνικῆς
ἐπεβλήθη· π. χ. ἔχων τις δύο τέκνα ὑπάγει μετ' αὐ-
τῶν νὰ κλέψῃ· ἐξερχομένων δ' αὐτῶν τῆς οἰκίας μετὰ
τῶν κλοπιμαίων, πίπτει λίθος καὶ θανατόνει τὰ δύο
τέκνα αὐτοῦ· ὁ δαίλαιος! οὗτος ἐτιμωρήθη βεβαίως
πολὺ, ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ κοινωνία
ἕνεκα τῆς ἐξ ὕψους τιμωρίας δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλῃ
τὴν ἥσσονα κοινωνικὴν ποινὴν διὰ τὴν κλοπὴν ἣν
διέπραξε; ναὶ μὲν ἀπέτισε πολὺ σκληροτέραν ποι-
νὴν, ἐστερήθη ἀμφοτέρων τῶν τέκνων τοῦ· ἀλλ' ἡ
ποινὴ ἐκείνη, ἥτις ἐνέσκηψεν ἐπ' αὐτὸν, οὐκ ἐστὶν ἡ
ποινὴ ἣν καταγινώσκει ἡ κοινωνία· πρέπει δὲ νὰ τι-
μωρηθῇ καὶ κατὰ τὸν νόμον αὐτῆς τῆς κοινωνίας,
καὶ διὰ τῆς ἀναλόγου ποινῆς ν' ἀποτίσῃ τὸ διὰ τὴν
παράδοσιν τοῦ κοινωνικοῦ νόμου ὕφλημα.

Βλέπετε λοιπὸν, Κύριοι, ὅτι δύο τὰ ἐγκλήματα ἐσω-
τερικὸν καὶ ἐξωτερικόν, δύο αἱ ποιναί ἐσωτερικὴ καὶ
ἐξωτερικὴ, διὰ τῆς μιᾶς ἀγνίζεται ἡ ἐν τῇ ψυχῇ
παράδοσις τοῦ μυχίου νόμου τῆς συνειδήσεως, διὰ
τῆς ἑτέρας δ' αἶρεται τὸ γενόμενον ἐν τῇ κοινωνίᾳ
κακὸν ἕνεκα τῆς παραβάσεως τοῦ κοινωνικοῦ νόμου,
κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιπτώσεις ἡ κατὰ τὸ ἀνά-
λογον δικαία τιμωρία ἡ ἀναιρέσις ἐστὶ τοῦ κακοῦ.